

حرمت‌های فراموش شده

«حرمت» را به «احترام» و «حریم» بیشتر ترجمه کرده‌اند. براساس تعریف رایج، حرمت حالتی روحی است که شخصی نسبت به شخص دیگر، شیء یا هر چیز دیگری مقید به رعایت آداب و رسومی است.

حرمت‌های فراموش شده؛ احترام؛ حریم؛ و احترام؛ حریم؛ بیشتر ترجمه کرده‌اند. براساس تعریف رایج، حرمت حالتی روحی است که شخصی نسبت به شخص دیگر، شیء یا هر چیز دیگری مقید به رعایت آداب و رسومی است.

او برخی رفتار و گفتار و اعمال را راجع به آن شخص یا شیء انجام نمی‌دهد و اصولاً انجام آن را نادرست و مکروه می‌داند. او برای رفتار با چیزی که نسبت به آن حرمت دارد، با احتیاط و ادب و پرهیز رفتار کرده و مراقب است که از ناحیه رفتارش آزرده‌گی در آن ایجاد نشود.

حرمت‌ها دایره وسیعی از افراد، اشیا، آداب، رسوم، دین و مذهب و هنجارها و ارزش‌ها و اجتماعی را دربرمی‌گیرد.

به‌زعم جامعه‌شناسان، حرمت یکی از اصلی‌ترین ستون‌های زندگی اجتماعی است که روابط میان انسان‌ها را کنترل کرده و آن را از تنش و آلودگی دور می‌کند.

حرمت است که اجازه نمی‌دهد هر شخص هر رفتاری را که خواست نسبت به هرکس، هر شیء یا هر قانون و پدیده اجتماعی انجام دهد.

در واقع جامعه و نهاد اصلی‌اش، خانواده به حرمت استوار است و تا زمانی که افراد مقید و معتقد به حرمت‌ها باشند، آن جامعه کمتر گزند خواهد دید.

کارکرد حرمت‌ها

معمولاً ریشه یادگیری و مقید بودن به حرمت‌ها، نهاد خانواده است. کودک با مشاهده احترام و حرمتی که والدینش به یک‌سری اشخاص، اشیا، دین و مذهب و آداب و رسوم می‌گذارند، یاد می‌گیرد که به آنها احترام بگذارد.

همچنین او از نوع رفتار پدر و مادر با یکدیگر، احترام گذاشتن به خود پدر و مادر را نیز یاد می‌گیرد. احترام به بزرگ‌ترها، احترام به قوانین مذهبی، به‌جا آوردن با دقت و وسواس آداب و رسوم ملی، حاضر شدن در برخی مناسک، صلح و رحمت، احترام به حقوق حیوانات و... دامنه میلیونی و وسیعی از نمونه‌های احترام را در جلوی چشم کودک قرار می‌دهد.

هر قدر احترام خانواده به این نمونه‌ها بیشتر باشد، کودک نیز در ناخودآگاه خود به این نمونه‌ها احترام می‌گذارد. مثلاً توجه کنید که پدر و مادر یکدیگر را با احترام و با قید «شما» صدا کنند یا در گفت‌وگو با یکدیگر از الفاظ خارج از ادب استفاده نکنند، حتی در منزل و حریم خصوصی از یک‌سری لباس‌ها استفاده نکنند، وقتی مهمان ندارند نیز به رعایت اصول نظم و پاکیزگی مقید باشند و... طبیعی است کودک نیز که تا سن کودکی مقید به تقلید است این احترام‌ها را یاد می‌گیرد.

وقتی به کودک گفته می‌شود پدر و مادرش را با فعل مفرد یا اسم کوچکشان صدا نزنند و آنها را با فعل جمع و اضافه کردن «شما» فرابخواند، این یک فرهنگ احترام‌آمیز می‌سازد، ایجاد یک حریم و فاصله میان بزرگ‌تر و کوچک‌تر.

حریمی که کارکردهای متنوعی دارد که خود را هنگام بروز خشم، بحران و دیگر موقعیت‌های نامطلوب و

استرس و نشان داده و باعث کنترل رفتار و زبان و گفتار و کردار می‌شود.

حرمت و سنت و سنت‌ها

یک ضرب‌المثل قدیمی می‌گوید: «آن کس را از آن بشناس که سر سفره پدرش بزرگ شده باشد.» طبیعی است که همه ما سر سفره پدر و مادرم بزرگ شدیم؛ اما منظور این ضرب‌المثل این است که اصول حرمت و حرمت‌داری را در کانون خانواده‌ها فرا گرفته و نسبت به ضرورت رعایت آنها، توجیه شده و قید و بند داشته باشد. در فرهنگ چندین هزارساله ایران، حرف و اشکال مختلف و زیبایی ترسیم و بشدت یادآوری شده‌اند. ادبیات ایران پر است از توصیه به رعایت ادب و حرمت. از حرمت بزرگ‌ترها گرفته تا رعایت حقوق همسایه و ادب در گفتار و کردار.

ادب مرد به ز دولت اوست؛ نمونه بارز و معروفی در این خصوص است. اینچنین است که سنت‌ها و حرمت‌ها از دیرباز در فرهنگ ایرانی پیوند خورده و البته مقداری از مشکلی که امروز برخی بزرگ‌ترها نامش را «حرمت‌شکنی» می‌گذارند، مترادف با سنت‌شکنی یا نتیجه آن شده است.

از حرمت‌شکنی تا سنت‌شکنی

زندگی ماشینی و روند توسعه، جامعه را تغییر داده و این تغییر در دامنه متنوعی از آداب و رسوم و شکل لباس پوشیدن و غذا خوردن و سخن‌گفتن و خلاصه کلام، آنچه نامش را سبک زندگی می‌گذاریم، قابل مشاهده است.

زندگی مدرن با وجود تمام مزایایی که دارد و برخی از این مزایا اصولاً قابل انکار و چشم‌پوشی نیست، یک آسیب بزرگ به دنبال دارد و آن «سنت‌شکنی» است.

برخی انسان‌هایی که امروز به نام «انسان مدرن» می‌شناسیم؛ شان، امروزی بودن را در تمسخر، تحقیر، دوری‌گزیدن و حتی انکار سنت‌هایی می‌دانند که در گذشته‌های نه‌چندان دور شاهد اجرایش در خانواده‌ها و شان بوده‌اند.

به زعم آنان بسیاری سنت‌ها کهنه و قدیمی شده و کارکرد خود را از دست داده‌اند و کسی که مقید و پایبند به این سنت‌ها باشد را حتی «امل» می‌نامند.

این افراد متأسفانه در طیف وسیعی در جامعه حضور دارند و در موقعیت‌های بسیار متنوع، هر سنتی را که رعایت کردنش اندکی زحمت لازم داشته باشد به چالش تمسخر می‌کشند.

شکی نیست که در سبک امروزی زندگی، مجال و فرصت برای رعایت بسیاری سنت‌ها نیست، اما ماجرا اینجاست که شکستن هیمنه و اقتدار آن سنت نزد جامعه نیز مشکلی را حل نمی‌کند.

توجه کنید که «فرزندسالاری» نمونه بارز سنت‌شکنی در جامعه امروز ایران است. آنجا که حتی خود نهاد خانواده به نوعی پذیرفته است که پدر و مادر با فعل مفرد و حتی با اسم کوچک صدا شوند.

جلویشان هر رفتاری انجام و هر حرفی - حتی با لحنی جنگجویانه، گستاخانه و پرخاش‌جویانه - گفته شود و آب هم از آب تکان نخورد.

جالب اینجاست که بسیاری خانواده‌ها حتی این رفتار را نشان مدرنیته دانسته، آن را تشویق و نمونه‌ای از آزادی دادن به کودک و با کلاس بودن و امروزی بودن به شمار می‌آورند! به زعم روان‌شناسان اجتماعی، ریشه بسیاری از حرمت‌هایی که جامعه ایرانی به آن مقید است در سنت‌هاست و سنت‌شکنی به نوعی حرمت‌شکنی نیز محسوب می‌شود.

آنان معتقدند جامعه باید پیش از خراب کردن یا شکستن یک سنت اول برای جایگزین آن فکری کرده و بعد اقدام به خراب کردنش کند.

چرا که خراب کردن ساختمان‌های قدیمی، بدون جایگزین‌کردن با ساختمان‌های جدید، جز زمین خالی برجای نمی‌گذارد و متناظرا خالی کردن جامعه از حرمت‌های ریشه‌دار در سنت‌ها، چیزی جز بی‌هویتی، از میان رفتن یا کمرنگ شدن ارزش‌های هزاران مساله دینی - ملی و سرانجام آمادگی برای پذیرش فرهنگ وارداتی چیزی برجای نخواهد گذاشت.

این چنین است که در یک نمونه ساده و در پیش، می‌بینیم که باوجود داشتن معادل ایرانی، بخش بزرگی از نسل جوان رو به «ولنتاین» و «می‌آورند».

در شبکه‌های اجتماعی از مقام مادر و پدر سخن‌های سوزناک سرمی‌دهند اما حتی ورود یک‌باره آنها به اتاقشان را با تندترین الفاظ، پاسخ می‌گویند...

کارکرد حرمت‌ها

می‌گویند برخی حرف‌های بزرگ‌ترها را باید با آب طلا نوشت. یکی از آنها این است که حرمت از یک در خارج می‌شود و آرامش از در دیگر.

واقعیت این است که حرمت‌ها، روابط میان آدم‌ها را کنترل و پاکیزه می‌کند. حرمت‌ها اجازه هرگونه سخن گفتنی را نمی‌دهند، اجازه هر رفتاری را در هر موقعیتی و هر لباسی را در هر مراسمی نمی‌دهند.

حرمت، افراد را جامعه‌پذیر کرده و حس‌هایی چون خشم، طمع و حتی شادی بی‌ضابطه را متعادل می‌کند.

جامعه‌شناسان با توجه به حرکت شتابناک جامعه ایرانی به سوی مدرنیته، بخصوص با ورود شبکه‌های اجتماعی از برنامه‌ریزان فرهنگی درخواست می‌کنند برای آسیب ندیدن بیشتر معادله سنت - حرمت فکری بکنند که آرامش شخص و جامعه در حرمت است...

نسترن اسدزاده - روزنامه‌نگار

ضمیمه چمدان جام جم